

İSLAM HUKUKUNDA SEFEH DURUMU VE SEFİHİN HACRİ*

MEHMET ONUR
ÖĞR. GÖR., KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ, İLAHİYAT FAKÜLTESİ
mehmetonur@kilis.edu.tr

Öz

Bütün insanlar hukuken korunan birer şahsiyetlerdir. Hukuk bu korunmadan yararlanma yetkisini bütün şahıslara tanımaktadır. Ancak herkes hak sahibi olmakla tasarrufta bulunma yetkisine sahip olamaz. İslam Hukukçularına göre kişi sefih değilse rühdüne erdiği andan itibaren tüm tasarruflarında serbest hale gelir. Şer'i bir ehliyet arızası olarak sefeh; kişinin aklın ve şer'in gereğine aykırı bir şekilde hareket etmesine neden olan malî konulardaki tedbirsizlik hali olarak tanımlanmaktadır. Çalışmamızda sefeh teriminin sözlük ve terim anlamları anlatılmış ardından sefeh kelimesinin Kur'an ve hadislerdeki kullanımı üzerinde durulmuştur. Daha sonra hacr kavramı üzerinde durulmuş, sefih'in hacredilmesi ele alınmıştır. Nihayetinde sefeh halinin sona ermesi ve hacrin kaldırılması incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sefeh, Hacr, Sefih, Ehliyet, Rühd.

THE SEFEH AND THE RESTRICTION OF SEFÎH IN ISLAMIC LAW

Abstract

All humans are protected by law and the law give right to protection of an owner. Nonetheless, being right-owner does not provide everyone the right to dispose. According to Islamic legal experts a parson can be free for making disposition after reaching lawful age. Sefeh means consuming proterty in a way that logic cannot be approve. Briefly sefih is a parson who does not follow his logic but his pleasure. In this study, the term of sefeh is described and focused on how it is used in Quran and hadiths. After that, the term of hacr is explained in case of sefih. In the end, ending of the stuation of sefeh and removing of hacr are examined.

Keywords: Sefeh, Hacr, Sefih, Capacity, Rühd.

* Bu makale "Bir Ehliyet Arızası Olarak İslam Hukukunda Sefeh" adlı yüksek lisans tezimizden faydalanılarak yazılmıştır.

I. SEFEH TERİMİ

Sefeh” kelimesi “se-fi-he” fiilinin mastarı olup “tutumda hafiflik” manasında kullanılmaktadır. Sevinç veya kızgınlık anında insanın şer’in ve aklın tersine hareket etmesine neden olan bir haldir.² Yine yumuşaklığın zıttı ve cehl anlamlarını da ihtiva eder.³ Sözlüklerde verilen bir başka anlam da “akıl eksikliği” şeklindedir.⁴ Kisâî’nin (189/805), “kişinin hakkı bilmesine rağmen haktan bile bile yüz çevirmesi hâlidir”⁵ şeklindeki tanımı da kelimenin sözlük anlamı hakkında bize bir fikir vermektedir.

İslam Hukukçuları sefehî; akli melekeleri yerinde olmakla birlikte, “kişinin aklın ve şer’in gereğine aykırı bir şekilde hareket etmesine neden olan malî konulardaki tedbirsizlik hali”⁶ şeklinde tanımlamıştır. Sefeh vasfını taşıyan kimselere “sefehî” denir. *Mecellede* sefehî şöyle tanımlanmıştır; “*Malını beyhude yere sarf ile, masarîfında tebzir ve israf ile izâa ve itlaf eden kimsedir. Ebleh ve sade dil olmak hasebiyle, kâr ve temettu’ yolunu bilemeyip de, ahz ve itasında aldanagelen kimseler dahi sefehî addolunur.*”⁷

İmamı Şafîî (ö.204/820) sefehî, malî konulardaki tedbirsizliğinin yanında, fasıklığı olan kişi diye tanımlamıştır. ⁸ Şafîî’nin müslümanın ahlakî yönünü de hesaba kattığı anlaşılan bu tanımı, hukuk tekniği açısından çok kullanışlı görünmemektedir. Zira her türlü dini-ahlakî yoksunluk kişilerin sefehî sayılmasına ve mahkemeler aracılığıyla hacr altına alınmasına yol açar ki bunun çok boyutlu toplumsal ilişkiler bakımından sağlıklı sonuçlar doğurmayacağı söylenebilir. Nitekim cumhur bu ayrıntıyı sefehînin tanımlamasında dikkate almamıştır. İmameyne göre sefehî durumu; kişinin aklını

² İbn Fâris, *Mu’cemü mekâyisi’l-luğa*, (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), I-VI, Kahire 1399/1979, III, 80; İbn Manzûr, Ebû’l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mûkerrem b. Ali b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî, *Lisânu’l-Arab*, I-XV, Beyrut 1994, “sfh” md.; Cürcanî, Ebû’l-Hasen Ali b. Muhammed b. Ali es-Seyyid eş-Şerîf el-Hanefî, *et-Turîfât*, Beyrut 1405, s.158; Fîrûzâbâdî, Ebû’t-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya’kûb b. Muhammed, *el-Kâmûsü’l-muhît*, Beyrut 1406/ 1986, “sfh” md.; Zebidî, Muhammed b. Muhammed b. Abdurrezzak el-Hüseynî el-Mürtedâ (ö.1182/1715), *Tâcu’l-arûs min cevâhiri’l-kâmus*, Dârü’l-Hidâye, I-XL, yy ts, “sfh” md.

³ Merisî, Ebû’l-Hasan Ali b. İsmail b. Seyyidihî’l Merisî, *el-Muhkem ve’l muhîti’l-a’zam*, (thk. Abdülhamit Hindâvî), I-XI, Beyrut 2000, IV, 221.

⁴ Feyyûmî, Ahmed b. Muhammed Ebû’l Abbâs Hatîbüddehşe Ahmed b. Muhammed b. Ali el-Hamevî, *el-Misbâhü’l-münîr fî garibiş-şerhi’l-kebir li’r-Râfîi*, I-II, Beyrut ts, “sfh” md.

⁵ Tahavî, Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed b. Seleme b. Abdülmelik b. Seleme el-Ezdi, *Şerhü Müşkili’l-âsâr*, I-XVI, yy 1415/1994, III, 205.

⁶ Şabân, Zekiyyüddin, *İslam Hukuk İlminin Esasları (Usûlü’l-Fıkıh)*, çev., İbrahim Kâfi Dönmez, Ankara 2009, 300; benzer tanımlar için bk. Ebû Zehre, Muhammed, *İslam Hukuku Metodolojisi Fıkıh Usûlü*, trc. Abdulkadir Şener, Fecr Yayınları, Ankara 2009, s. 295; Çeker, Orhan, *İslam Hukukunda Akıllar*, İstanbul 2006, s. 31.

⁷ *Mecelle*, md. 946.

⁸ Şafîî, Muhammed b. İdris, *el-Ûm*, Beyrut 1393, III, 215; Nevevî, Ebû Zekerriyya Muhyiddin Yahya b. Şeref, *el-Mecmû’ Şerhü’l-Mühezzeb*, I-XX, yy ts, XIII, 371.

büyük görmesine (kendini üstün görmesine), sürekli hezl halinde olmasına neden olur ve yerli yerinde hareket etmesine engel olur.⁹

Sefeh, kişinin hayatında kendisine lazım olacak malumatlara sahip olmaması, eğitilmemesi ve iş yapma kabiliyetini elde edememesinin sonucunda ekonomisini yönetememe durumudur. İnsanlarla ilişkileri zayıf olan, içiçe olmayan, onlarla hiçbir şekilde muamelede bulunmayan kişi, şüphesiz mallarını kontrol etmede yetersiz olacak mallarını idare etme yetisinden yoksun kalacaktır.¹⁰

II. SEFEH KELİMESİNİN KUR AN VE HADİSLERDE KULLANIMI

1. Kur an da Sefeh Kelimesinin Kullanımı

Kur'an-ı Kerim'de hem kâfir, hem münafık, hem de müslümanlar için kullanılan sefih kavramı, aynı kökten gelen iştikaklarıyla birlikte on yerde geçmektedir. Şimdi bunları kullanıldıkları manalarıyla birlikte zikrederim;

Bakara suresinde münafıklar kendilerinin akıllı olduklarını iddia edip müminleri beyinsiz anlamında sefih olmakla suçlamışlar ancak Allah (cc) gerçek sefihlerin münafıklar olduğunu bildirmiştir. Yüce Allah şöyle buyurur: *“Münafıklara, insanların iman ettikleri gibi siz de iman edin derirse, onlar yani sefihlerin iman ettiği gibi mi iman edelim derler. İyi bilin ki, asıl sefihler (beyinsizler) onlardır; fakat bunu bilmiyorlar”*¹¹

Allah (cc) kâfirleri de sefih olarak niteleyip şöyle buyurmuştur: *“Nefsini sefih yapandan başka kim İbrahim Milleti'nden yüz çevirir? Andolsun ki, biz İbrahim'i dünyada beğenip seçmiştik ve Ahirette de o salihlerdendir”*¹²

Yahudiler de Hz. Peygamberin (sav) hak olduğunu çok iyi bilmelerine rağmen kıblenin değişmesini; inanmamak ve inananları şüpheye düşürmek için kullanmalarından dolayı Allah (cc): *“İnsanlardan bazı sefihler; Onları üzerinde buldukları kıbleden çeviren nedir diyecekler. De ki: Doğu da batı da Allah'ındır. Allah dilediğini doğruya iletir”*¹³ buyurmuştur.

Allah (cc) çocuklarını cahilî kaygıyla öldürenleri sefih olarak nitelendirmiştir: *“Bilgisizlik yüzünden sefihçe çocuklarını öldürenler ve Allah'ın kendilerine verdiği rızkı, Allaha iftira ederek haram kılanlar şüphesiz hüsrana uğramışlardır. Muhakkak ki onlar dalalette düşmüşler ve hidayete erecek de değillerdir.”*¹⁴

⁹ Serahsi, Şemsüleimme, *el-Mebsut*, I-XXX, Beyrut 1421/2000, XVIII, 146.

¹⁰ Çeker, *İslam Hukukunda Akitler*, 31.

¹¹ Bakara, 2/13.

¹² Bakara, 2/130.

¹³ Bakara, 2/142.

¹⁴ En'am, 6/140.

Kur'an-ı Kerim'de geçen bir başka kullanım da kâfirlerin kendi peygamberlerini sefihlikle suçlamaları şeklindedir: *"Hud kavminden kâfir ileri gelenler dediler ki: Biz seni bir sefahet içinde görüyoruz ve biz seni yalancılardan sayıyoruz. Bunun üzerine Hud: 'Ey kavmim, bende sefahet yoktur. Ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir elçiyim' dedi"*¹⁵

Mûsâ (as)'ın Allah'a duası şu şekilde geçmektedir: *"Mûsa dedi ki: Rab-bim! Dileseydin, bunları da beni de daha önce helak ederdin. İçimizden bazı sefihlerin yaptıklarından ötürü bizi helâk mı edeceksin."*¹⁶

Cinler iman edince şeytanları beyinsiz olarak nitelendirmişlerdir: *"Meğer bizim sefih olan İblis veya cinlerin kâfirleri Allah hakkında saçma sapan şeyler söylüyorlarmış"*¹⁷

Şimdiye kadar naklettiğimiz ayetlerdeki sefeh kelimesi, daha sonra terimleşmiş fikhî anlamında değil, sözlük anlamında kullanılmıştır. Şimdi yer vereceğimiz iki ayette ise anladığımız fikhî içerikte kullanılmıştır.

Mallarını gerektiği yerde kullanamayanlar, onu israf edenler, iyiyi kötüden ayıramayan akli ermez sefihler olup, Kur'an-ı Kerim onlara mal intikal ettirilmesini, velîsi olmadan borç verilmesini yasaklamaktadır: *"Eğer borçlu olan kimse sefih, yahut zayıf ya da kendisi yazdıramayacak durumda ise, velîsi ona adaletle yazdırsın"*¹⁸ ayeti ile *"Allah'ın sizin için geçim kaynağı yaptığı mallarınızı sefihlere vermeyin. O mallarla onları besleyin, giydirin ve onlara güzel söz söyleyin. Yetimleri deneyin. Evlenme çağına (buluğa) erdiklerinde, eğer reşid olduklarını görürseniz, mallarını kendilerine verin"*¹⁹ ayetleri bu duruma işaret etmektedir. Bu iki ayeti kerime bize sefeh kelimesinin Kur'an'da terim manasıyla yer aldığını göstermektedir. Nisa suresi 5. ayette malların yetimlerin olmasına karşılık vasîlerine nispet edilmesi bu kişilerin kendi mallarını koruyamadıkları için vasîlerin kendi mallarını korur gibi bu sefihlerin mallarını koruyup gözetmelerini emrettiği anlaşılmaktadır. Nisâ suresi 6. âyette denenecek şahıslardan "yetim" olarak söz edilmektedir, zaten İslam hukukuna göre yetimlik bulûğdan sonra olmaz. Fukaha Nisâ suresi 5. ve 6. âyetlerini siyak sibak bağlamında birlikte ele almış, Nisa suresi 5. ayette sefihlere mallarının verilmemesi doğrultusunda bir hükümün yer almış olduğunu sonra Nisa suresi 6. ayette bulûğ çağına geldiklerinde reşit olmaları durumunda mallarının kendilerine teslim edilmesinin

¹⁵ A'raf, 7/ 66-67.

¹⁶ A'raf, 7/155.

¹⁷ Cin, 73/4.

¹⁸ Bakara, 2/282.

¹⁹ Nisa, 4/5,6.

emredildiğini, işte bu nedenlerden dolayı kişi reşid olmadan sadece bülûğa ermesinin yeterli olmadığını dile getirirler. Hanefî Ebû Yûsuf, İmam Muhammed ile Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine göre bulûğa ermesine rağmen sefeh hali devam edip reşid olmayan kişinin yaşı göz önünde bulundurulmaksızın reşid olana kadar malları veli veya vasîsinin elinde bırakılır. Ebû Hanife ise, yirmi beş yaşına kadar rüşdün gerçekten bulunması gerektiğini, bu yaşa ulaştıktan sonra ise, artık rüşdün gerçekten varlığının şart olmadığını, var olduğu kanaatiyle hareket edileceğini söylemiştir.²⁰ İbn Hazm' a (ö. 456/1064) göre; müslümana sefeh isnad edilmez.²¹

2. Hadislerde Sefeh Kelimesinin Kullanımı

Peygamber (sav) sefih kelimesini cahil, akli ermeyen manasında kullanmıştır: “İnsanları aldatıcı seneler gelecek; o zaman yalancılara inanılacak, doğru sözlüler yalanlanacak, hainlere güvenilecek, emin insanlar hain muamelesi görecektir ve rûveybida konuşacak” dedi. Sahabe: Rûveybida nedir? diye sorunca, Hz Peygamber: “Sefih kişinin insanların genelinin adına konuşmasıdır” şeklinde buyurmuştur.²²

Hız Peygamber, başka bir hadislerinde şöyle buyurmaktadır: “Üç kimse vardır ki, Allah'a (cc) dua ederler. Fakat Allah (cc) onların dualarını kabul etmez. Bunlardan birincisi, yoldan çıkmış bir karısı olduğu halde onu boşamayan, ikincisi kendisine sefih kimsenin malı teslim edilen ancak sefih henüz halini düzeltmeden malını ona iade eden kişi; oysa Allah (cc): “Mallarınızı sefihlere vermeyin”²³ buyurmuştur. Üçüncüsü ise, hiç bir şahit olmaksızın başkalarına borç veren kimsedir”²⁴

Bir başka hadiste Rasulullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Sefihlerinizin ellerini tutun” yani içinizden mallarını yerli yerinde harcamayanları engelleyin.”²⁵

Görüldüğü üzere Hz Peygamber bazı hadislerinde sefehî sözlük anlamıyla, bazı hadislerinde de fikhî içeriğiyle kullanmıştır.

²⁰ İbn Kudâme Ebû'l-Ferec, Şemsüddin Abdurrahmân b. Muhammed b. Ahmed el-Makdisî, *eş-Şerhu'l-kebir*, I-XIV, Beyrut 1393/1973, IV, 463; İbn Âbidin, *Reddü'l-muhtâr*, V, 101; Kalyûbî, Ebû'l-Abbâs Şihabüddin Ahmed b. Ahmed b. Selâme, *Hâşiyetü'l-Kalyûbî 'alâ Şerhi'l-Mahalli 'ale'l-Mimhâc*, I-IV, Beyrut 1414/1998, II, 321; Tâsülî, Ebû'l-Hasan Ali b. Abdisselâm, *el-Behce fi Şerhi't-tuhfe*, I-II, Beyrut 1418/1998, I, 321; Dimyâtî, *İ'netü't-talibîn*, II, 302.

²¹ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, IX, 373-375.

²² Ahmed b. Hanbel, *Müsned, Thk*: Şuayb el Arnavuti, I-L, yy, 1420/1999, XIII, 291; İbn Mâce, “Fiten”, 23.

²³ Nisâ, 4/ 5.

²⁴ Beyhâkî, Ebûbekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, (Thc. Muhammed Abdulkadir Ata), Mekke 1414/1994, X, 146.

²⁵ Beyhâkî, *Şu'ûbü'l-imân*, X, 65; Suyutî, *el-Câmi'u's-sağır*, I, 363.

III. Hacr

Sözlükte; “mutlak surette engellemek, yasaklamak, kısıtlamak” manasına gelmektedir.²⁶ Terim olarak hacr, “bir kişiyi belli nedenlerden dolayı kavli tasarruflarından²⁷ men etmektir.”²⁸ *Mecelle*, hacri şöyle tarif etmiştir: “*Hacr, bir şahs-ı mahsusu tasarruf-u kavlisinden men'dir ki, ba'de'l-hacr ol şahsa mahcur denilir.*”²⁹

Kişiyi hacr altına almanın birçok sebebi vardır. İslam hukukçuları bu sebepleri genel olarak küçüklük, delilik, bunaklık, sefeh, kölelik ve borç olarak saymışlardır. Kişinin hacrinin sebebi ehliyetteki kusurundan kaynaklanan durumun yanında bu kimselere ve diğer insanlara gelebilecek zararı önleme konusunda gösterilen hassasiyetten kaynaklanmaktadır. Bir başka deyişle Allah (cc) bedenî nimetleri ve ruhi nimetleri bütün insanlara eşit olarak vermemiştir. İnsanların içinde yardıma muhtaç, korunması zorunlu kişiler olduğu gibi kontrol altına alınmadıklarında topluma zarar verecek kişiler de mevcuttur. Bundan dolayı cemiyet yapısının zarar görmemesi ve bu yardıma muhtaç insanların korunması için İslam Hukuku hacr müessesesini gerekli görmüştür.³⁰

Hacrın kavli tasarruflara etkisi üç aşamada değerlendirilir:

a) Kavî (kuvvetli) hacr, bu tür hacirde kişinin tasarrufları hiçbir hüküm ifade etmez. Gayr-ı mümeyyiz çocuk ve delinin tasarrufları ile mümeyyiz çocuğun tamamen aleyhine olan tasarrufları bu niteliktedir.

b) Vasat hacr, burada kavli tasarrufun geçerliliği şarta bağlıdır. Mümeyyiz çocuğun, sefih ve ma'tuhun kâr-zarar ihtimali olan tasarrufları bu türden olup bu kişilerin yaptığı bu muameleler izin veya icazetle geçerlilik kazanır.

c) Zayıf hacr, hacrin en zayıf aşamasını teşkil eder. “Tasarrufun vasfının

²⁶ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, “hacr” md; Firuzâbâdi, *el-Kamûsü'l-muhît*, “hacr” md; Zebîdî, *Tâcü'l-arûs*, “hacr” md.

²⁷ Kavli tasarruf; Fiili olmayan bütün tasarruflar olup kişinin yaptığı bütün akit vb. tasarrufları içine alır. Hattâb er-Rüaynî, Şemseddin Ebû Abdullah Muhammed b. Muhammed b. Abdurrahmân et-Tarablûsî el-Mağribî, *Mevâhibü'l-Celîl lişerhi Muhtasarü'l-Halîl*, (Tahkik: Zekeriya Amîrât), yy 1423/2003, VI, 631-632; İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâlî el-Makdisî, *el-Muğnî*, Beyrut 1405, VI, 593; Buhûtî, Mansûr b. Yûnus b. Salâhiddîn, *Keşşâfü'l-kınâ' an metni'l-İknâ'*, I-VI, Beyrut 1402, III, 123; Şirâzî (ö.476/1083), *el-Mühezzeb fi fikhîş-Şafîi*, I-II, Beyrut ts, II, 126; İbrahim Kâfî Dönmez, “Tasarruf”, *DİA*, c. XL, s. 118.

²⁸ İbn Nüceym, Zeynüddin b. İbrâhîm b. Muhammed el-Misrî, *el-Bahrü'r-râik şerhü Kenzü'd-dekâ'ik*, I-VIII, Beyrut ts, VIII, 88; İbn Abidin, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dimaşki, *Reddü'l-muhtâr ale'd-Dürri'l-muhtâr*, I-VIII, Beyrut 1421/2000, VI,143; Dimyâtî, Ebubekr b. Muhammed, *İ'netü't-talibîn*, yy ts, II, 300- III, 69; Şener, “İslam Hukukunda Hacr”, AÜİFD, XXII, 331-347; Apaydın, H.Yunus, “Hacr”, *DİA*, XIV, 513.

²⁹ *Mecelle*, md. 941.

³⁰ İbn Rüşd, Ebû'l-Velid Muhammed b. Ahmed b. Ahmed el-Kurtubi el-Endelüsî, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 454; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, VI, 632; Şirâzî, *el-Mühezzeb*, II, 126; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, VI, 593; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kınâ'*, III, 123; Apaydın, “Hacr” *DİA*, XIV, 514-517; Şener, “İslam Hukukunda Hacr”, AÜİFD, XXII, 345.

vasfına, yani nefâzın derhal gerçekleşmesine engel olmaktır.³¹ Borç sebebiyle hacredilen kişinin bir başkasına borç ikrarında bulunması durumunda ikrarın derhal geçerlilik kazanmaması böyledir.³²

Buna göre hacrin sebepleri, küçüklük, delilik, bunaklık, kölelik, borç ve sefeh'tir. Mahcurlar da iki kısma ayrılmakta olup birinci kısım, zaten mahcur olanlardır ki bunlar çocuklar, deliler, bunaklar ve kölelerdir. Diğer kısım ise hâkimin hükmüyle mahcur olurlar ve bunlar borçlular, sefihler, cahil doktorlar, müflis olduğu halde yolcu taşıyan ve insanlara bâtil hileler öğretmek suretiyle fetva veren kimselerdir.

İslam hukukçularının çoğunluğu sefihin hacr edileceği görüşündedirler. Ancak Ebû Hanife'ye göre borç ve sefeh hacr sebebi değildir. Nitekim hür, balıg olan kişiler hukukî tasarruftan hacr edilemez. Bu hacr onların hürriyetine, mükellef olmalarına ve insan onuruna aykırıdır.³³

Sefeh sebebiyle mallarını telef eden kişinin hacredilmesi gerektiğini, Ebû Hanife (ö.150/767), Züfer (ö.158/775) ve İbn Hazm (ö.456/1064) hariç diğer imamlar savunmuşlardır.³⁴

TMK'da ise ehliyetin sınırlanabileceği haller belirlenmiş olup sefihlik durumu nedeniyle hacr altına alınmak (kıstlılık) için belirli şartlar koşulmuştur. Kısıtlama sebepleri, vesayeti gerektiren haller başlığı altında şu şekilde düzenleme altına alınmıştır:

a) *Savurganlık, alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı, kötü yönetim: Savurganlık, gelir tarzına uygun düşmeyecek tarzda düşüncesizce tüketimde bulunma eğilimini; ayyaşlık içki düşkünlüğünün iptila haline gelmesini; kötü yaşam tarzı, ahlaka aykırı bir yaşayış tarzını; kötü yönetim bir kimsenin bilgisizliği veya aczi yüzünden iktisadi varlığını tehlikeye ve ailesini darlık ve yoksulluğa düşürecek şekilde davranmasını ifade eder. Bu hallerin de hacir sebebi olması, o kimsenin kendisini veya ailesini zaruretten bırakması yahut daimi yardım ve bakımı gerektirmesi veya başkasının emniyetini tehdit etmeye bağlıdır.*³⁵

b) *İlgilinin isteği üzere: Yaşlılığı, sakatlığı veya deneyimsizliği sebebiyle iş-*

³¹ Şener, *age*, AÜİFD, XXII, 331-347; Apaydın, "Hacr", DİA, XIV, 513.

³² İbn Âbidin, *Reddül-muhtâr*, VI, 142-153.

³³ Serahsi, *el-Mebsût*, XXIV, 163-166; Kâsânî, Alâaddin Ebû Bekr b. Mes'ûd, *Bedâi'u's-sânâi' fi tertibiş-şerâi'*, I-VII, Beyrût 1406/1986, VII, 171; Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukuk-ı İslamiyye ve Istilâhatı Fıkhiyye Kamusu*, I-VIII, Bilmen Yayınları, İstanbul 1967, *Hukuk-ı İslamiyye ve Istilâhat-ı Fıkhiyye Kamusu*, VII, 271-280.

³⁴ İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saïd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî, *el-Muhallâ*, Beyrût ts, IX, 373-375; İbn Kudâme Ebû'l-Ferec, *eş-Şerhu'l-kebir*, IV, 463; İbn Âbidin, *Reddül-muhtâr*, V, 101; Kalyûbî, *Hâşiyetü'l-Kalyûbî*, II, 321; Tâsüli, *el-Behce*, I, 321; Dimiyâti, *İ'netü't-talibin*, II, 302.

³⁵ *Türk Medeni Kanunu*, md. 406.

lerini gerektiği gibi yönetmekten aciz olan bir kimse kendi talebi üzerine hacredilir. Burada ilgilinin talebi yapmak için temyiz kudretine sahip olması gereklidir. İsteğe bağlı hacir kararı verilirken şartların oluşup oluşmadığı çok incelenmez diğer sebeplerle verilen hacir kararına göre daha az sıkı değerlendirilir. Kişinin işlerini yürütemediğine ilişkin bir kanı doğuracak ispatı yeterli olacaktır. Kısıtlama kararı, kesinleşince hemen kısıtlının yerleşim yeri ile nüfusa kayıtlı olduğu yerde ilan olunur.³⁶

IV. SEFİHİN HACR EDİLMESİ

İslam hukukçularının çoğunluğu, sefih olarak bülûğa eren kişilere, reşid oldukları bilinene kadar mallarının teslim edilmeyeceğini kabul ederler.³⁷ Dolayısıyla hacrinin devam edeceğini ve o kişiye velî tayin edileceğini belirtirler. Sefih veya deli olarak bâliğ olan kişinin bülûğundan önceki velisinin velayetinde kalacağını ifade ederler.³⁸ Ancak Ebû Hanife bu kişilerin mallarının 25 yaşına kadar kendilerine teslim edilmeyeceğini, 25 yaşına geldikten sonra sefih olsun reşit olsun mallarının kendisinden engellenmeyeceğini ifade eder.³⁹ Buna ek olarak Ebû Hanife; hâkim hacr kararı olsa da hi hacrin geçersiz olacağı ve sefihin tasarruflarının geçerlilik kazanacağı görüşündedir.⁴⁰

İslam Hukukçularının çoğunluğu, rüşdün gerçekten bulunmasını şart koşmuşlar, Ebû Hanife ise, yirmi beş yaşına kadar rüşdün gerçekten bulunması gerektiğini, bu yaşa ulaştıktan sonra ise, artık rüşdün gerçekten varlığının şart olmadığını, var olduğu kanaatiyle hareket edileceğini söylemiştir. Ebû Hanife'ye göre sefihe mallarının verilmemesinin nedeni hacr değildir. Bunun nedeni o kişinin 25 yaşına kadar eğitilmesi ve gözetim altında tutulmasıdır.⁴¹ Mevsilî (ö. 683/1284) ise 25 yaşının rüşdün zanni sınırı olduğunu belirtir. Bunun da temelinde, kişinin bu yaşta dede olabileceği düşüncesi yatmaktadır.⁴² Ayrıca kişiye mallarını vermemek suretiyle cezalan-

³⁶ *Türk Medeni Kanunu*, md. 410.

³⁷ Şafii, *el-Üm*, III, 247; Sahnûn, *el-Müdevvenetü'l-kübrâ*, IV, 72; Serahsî, *el-Mebisût*, XXIV, 140; Mevsilî, Abdullah b. Mahmûd Ebû'l-Fazl Mecdüddin Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd, *el-İhtiyâr li-talîli'l-muhtar*, (nşr Ali Abdülhamîd Ebû'l-Hayr/M.. Vehbî Süleyman), Beyrut 1419/1998, II, 96; İbn Kudâme, *el-Kâfi*, IV, 551; Salihî, Alâuddin Ebû'l-Hasan Ali b. Süleymân ed-Dimeşkî, *el-İnsâf fi ma'rifeti'r-râcihi mine'l-hilâf*, Beyrut 1419, V, 239; Tesûlî, *el-Behce fi şerhi't-tuhfe*, II, 482-485.

³⁸ Şirbînî, Muhammed b. Ahmed el- Hâtib, *Muğni'l-muhtâc*, I- IV, Beyrut ts, II, 170; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, VII, 271-280.

³⁹ İbn Melek, *Şerhu Menâri'l-envâr*, İstanbul 1319, II, 989.

⁴⁰ Kâsânî, *Bedâi'u's-sânâi*, VII, 171.

⁴¹ Kâsânî, *Bedâi'u's-sânâi*, VII, 171; Serahsî, *el-Mebisût*, XXIV, 142-145; Zeydân, Abdülkerim, *el-Medhâl li Dirâseti's-Şeriatî'l-İslâmiyye*, Beyrut, s. 271.

⁴² Mevsilî, *el-İhtiyâr*, II, 116.

dırmak caiz değildir. Çünkü 25 yaşına ulaştıktan sonra, mallarını kendisine vermeyerek onu te'dip etme, faydasızdır.⁴³

İbn Hazm'a göre; müslümana sefeh isnad edilmez. Ancak hakkı batıldan temyiz edemedikleri için kafirlere ve delilere sefeh isnad edilebileceğini söylemiştir. Dolayısıyla âkil ve balıĝ bir müslüman hacr altına alınmaz şeklinde fikir beyan etmiştir.⁴⁴

Sefehin hukuki sonuçları sefihin hacri ve bunun sonucu sefihin malının idaresine velî tayin edilmesi şeklindedir.

1. Sefihin Hacri

Bu konuda genel itibariyle iki görüş bulunmaktadır:

a) Sefihin Hacrini Gerekli Görenler

Sefihin hacrini kabul eden çoğunluk İslam hukukçuları, görüşlerini şu delillere dayandırarak izah etmişlerdir:⁴⁵

i) *“Ey iman edenler! Belli bir süre için birbirinize borçlandığınız zaman bunu yazın. Aranızda bir yazıcı adaletle yazsın. Yazıcı, Allah'ın kendisine öğrettiği şekilde yazmaktan kaçınmasın, (her şeyi olduğu gibi dosdoğru) yazsın. Üzerinde hak olan (borçlu) da yazdırsın ve Rabbi olan Allah'tan korkup sakınsın da borçtan hiçbir şeyi eksik etmesin. Eğer borçlu, sefih, veya zayıf bir kimse ise, ya da yazdıramıyorsa, velisi adaletle yazdırsın.”*⁴⁶ Bu ayet sefihin mahcur olup velayet altında olmasına işaret etmektedir.⁴⁷

ii) *“Allah'ın, sizin için geçim kaynağı yaptığı mallarınızı sefihlere vermeyin. O mallarla onları besleyin, giydirin ve onlara güzel söz söyleyin.”*⁴⁸ Bu ayet sefihlere malların teslim edilmemesini, onların yeme içme ve giyimlerinin karşılanmasını emretmektedir. Bu ayette geçen “mallarınız” kelimesini müfessirler sefihlerin malları olarak anlamışlardır. Bunu da müfessirler şöyle yorumlamışlardır: Sefihin malları velinin tasarrufunda ve onun velayeti altında bulunduğu için onun malları denilmeyip velilere seslenilerek sizin mallarınız denilmiştir.⁴⁹

⁴³ Kâsânî, *Bedâi'u's-sânâi'*, VII, 169; San'ânî, Muhammed b. İsmail el- Emîr el- Kehlânî, *Sübülüs-selâm*, yy 1379/ 1960, III, 57.

⁴⁴ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, IX, 373-375.

⁴⁵ Şafii, *el-Üm*, III, 251; Kâsânî, *Bedâi'u's-sânâi'*, VII, 169.

⁴⁶ Bakara, 2/282.

⁴⁷ Zeydân, Abdülkerim, *el-Veciz fi Usûli'l-Fıkh*, Bağdat 1973, s. 122.

⁴⁸ Nisâ, 4/5.

⁴⁹ Mâverdî, Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb el-Basrî, *el-Hâvi'l-kebir*, I-XVIII, Beyrut 1414/1994, VI, 349; Serahsî, *el-Mebsût*, XXIV, 138; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IV, 550; Karafî, Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdrîs b. Abdîrrahmân el-Mısrî, *ez-Zahire fi'l-fıkh*, I-XIV, Beyrut 1994, VIII, 245; Beyzâvî, Nâsirüddîn Ebû Saïd (Ebû Muhammed) Abdullah b. Ömer b. Muhammed, *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vil*, Beyrut ts, I, 147.

iii) “Yetimleri deneyin. Evlenme çağına (bülûğa) erdiklerinde, eğer reşid olduklarını görürseniz, mallarını kendilerine verin.”⁵⁰ Yetimlerin bülûğ çağında denenmeleri ve sefih olmadıkları, reşid oldukları anlaşılınca mallarının kendilerine devredilmesi emredilmektedir.⁵¹

iv) Hz. Ali, malını boşa harcaması nedeniyle Abdullah b. Cafer’in hacr altına alınmasını Hz. Osman’dan talep etmiş, bunu öğrenen Abdullah b. Cafer, olayı Zübeyr b. Avvam’a anlatmış ve Zübeyr b. Avvam kendisine ortak olduğunu Hz. Osman önünde açıklamış ve Hz. Osman; ortağı Zübeyr olan birisini nasıl hacr altına alabilirim, demiştir.⁵² Bu olaydan hareketle sahabenin hacr olayına karşı çıkmaması sefih kişiye hacrin meşru olduğunu göstermektedir.⁵³

v) Hz. Ayşe’nin malını israf derecesinde sadaka olarak dağıttığı, Zübeyr b. Avvam’a ulaştınca Hz. Zübeyr; ya bu tasarruflarından vazgeçer veya onu hacr altına alırım demesi, reşid olan kişinin dahi sonradan malını israf etmeye başlaması halinde hacr altına alınacağına delildir.⁵⁴

vi) Sefihin hacri kamu yararı açısından gereklidir. Nitekim sefih, kontrolsüz harcamaları sebebiyle hem kendine zarar vermesi hem de ailesine zarar vermesi açısından topluma yük olur.⁵⁵

b) Sefihin Hacri Caiz Görmeyenler

Sefihin tasarruftan menedilmemesi ve hacredilmemesi gerektiğini savunan Ebû Hanife ve Züfer ise şu delillere dayanmıştır:⁵⁶

i) “Büyüyecekler (ve mallarını geri alacaklar) diye israf ederek ve aceleyle getirerek mallarını yemeyin”⁵⁷ ayetini delil olarak büyüünce mallarının kendilerine teslim edileceğini ve velâyetin kalkacağını dile getirmişlerdir.⁵⁸

ii) “Alışveriş yaptığında çokça aldanan Habbân b. Munkiz’i ailesi Peygamberimize (sav) şikâyet edip hacr altına alınmasını isteyince, Peygamberimiz (sav) Habbân’a sormuş ve o; ben alışveriş yapmadan duramam deyince Rasulullah.(sav) Habbân’ı hacr altına almamıştır”⁵⁹ bu hadisten sefihin hacrinin gerekmediği anlaşılmaktadır.⁶⁰

⁵⁰ Nisâ, 4/6.

⁵¹ Şafîi, *el-Üm*, III, 247; Sahnûn, *el-Müdevvenetü’l-kübrâ*, IV, 72; Serahsî, *el-Mebsût*, XXIV, 140; İbn Kudâme, *el-Kâfi*, IV, 551; Sâlihî, *el-İnsâf*, V, 239; Tâsûlî, *el-Behce fi şerhi’l-tuhfe*, II, 482-485.

⁵² Şafîi, *el-Üm*, III, 252; Tahavî, *Şerhü Müşkili’l-âsâr*, XII, 340; Albânî, Muhammed Nasreddin, *İrvâü’l-ğalîl fi tâhrici ehâdisi Menâri’s-sebil*, I-VIII, Beyrut 1405/1985, V, 273.

⁵³ Serahsî, *el-Mebsût*, XXIV, 158.

⁵⁴ Bu hadisin biraz farklı metinle rivayeti için bk Buhârî, “Menâkıb”, 14; Mâverdî, *el-Hâvi’l-Kebir*, VI, 356.

⁵⁵ Zeydân, *el-Vecîz*, s. 96.

⁵⁶ Kâsânî, *Bedâi’u’s-sânâi’*, VII, 169.

⁵⁷ Nisâ, 4/6.

⁵⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, XXIV, 139.

⁵⁹ Buhârî, “Büyü”, 48; Müslim, “Büyü”, 48.

⁶⁰ Zeylâi, Fahrüddin Osman b. Ali, *Tebyînü’l-hakâik şerhu Kenzü’l-dekâik*, I-VI, Beyrut 1313, V, 199;

iii) “Eğer borçlu, sefih, veya zayıf bir kimse ise, ya da yazdıramıyorsa, velisi adaletle yazdırsın”⁶¹ ayetini hacr için delil alanlara cevap olarak buradaki veliden kasıt; sefih kişinin velisi değil hak sahibi olan velîdir, şeklinde bir izah yoluna gitmişlerdir.⁶²

iv) Sefihin hacri kamu yararı açısından gereklidir, diyenlere; sefih kişi kendi malında tasarrufta bulunduğundan ve hiç kimsenin onun malında hakkı olmadığından dolayı ona müdahale hakkı da yoktur⁶³ şeklinde cevap verilir.

v) Aklî delil olarak da; sefeh durumu kişinin aklında eksiklik meydana getirmedığından bu kişinin ehliyetini de etkilemez. Bu nedenle sefih kişi bâliğ ve akıllı olup tam ehliyet sahibidir ve tasarrufları geçerlidir.⁶⁴

vi) Bir başka akli delili de şu şekilde izah etmişlerdir: Kişinin bülûguyla şahsiyeti tamamlanır ve böyle bir kişinin hacredilmemesi gerekir. Bunun nedeni ise hacrin, insan olma vasfını yok etme anlamı taşımasıdır.⁶⁵

Sefihin hacrini gerekli gören cumhur fukahanın görüşü tercihe şayanıdır. Sefihin hacri kamu yararı açısından gereklidir. Sefih kişi kendi malında tasarrufta bulunmakla birlikte, malında aile efradının da nafakası olduğu için bu malların koruma altına alınması şarttır. Her ne kadar sefeh durumu kişinin aklında eksiklik meydana getirmese bile bu kişinin tecrübesizliği veya mali konularda sürekli bir şekilde aldanması nedeniyle hacr altına alınması gerekmektedir. Ayrıca sefih, kontrolsüz harcamaları, mal kaybına neden olan ticarete devamlı bir şekilde aldanması veya tecrübesizliği sebebiyle hem kendine zarar vermesi hem de ailesine zarar vermesi açısından topluma yük olur. Hem kendi malını telef edebilir hem de bakmakla mükellef olduğu kişileri muhtaç durumuna getirebildiği için bu durumda olan bir şahsın hacri gerekli olmaktadır.

2. Sefihin Mallarının İdaresine Velî veya Vasî Tayin Edilmesi

Sefihin hacri, onun mallarını yönetecek ve tasarruflarını kontrol edecek mercilerin varlığını gerektirir. İslam Hukuku bunun için velâyet ve vesalet müesseselerini öngörmüştür. Yüce Allah “Üzerinde hak bulunan kimse sefih veya zayıf akıllı olur yahut bizzat yazmaya gücü yetmezse velisi doğ-

İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râik*, VIII, 91-94.

⁶¹ Bakara, 2/282.

⁶² Zeydân, *el-Medhâl*, s. 274.

⁶³ Zeydân, *el-Vecîz*, s. 97.

⁶⁴ Serahsi, *el-Mebsût*, XXIV, 137-138.

⁶⁵ Zeydân, *el-Vecîz*, s. 96.

*rulukla yazsın*⁶⁶ şeklinde buyurarak velayet müessesesini emretmiştir. Aye-te binaen ve Cürçânî'nin yapmış olduğu tanımdan hareketle veliye şu şekilde tanımlayabiliriz: Hukuk tarafından, eda ehliyeti hiç olmayan veya eksik bulunan kişinin rızası aranmaksızın, şahsına veya mallarına ilişkin işlerini, gözetip yürütmek üzere görev verilen şahsa velî denir.⁶⁷ “*Velâyet doğrudan kanundan kaynaklan naiblikdir.*”⁶⁸

Vesâyet ise malî konularla sınırlı kalıp yargı kararıyla oluşturulur. İslam hukukçularının eserlerine baktığımızda vasiyi şöyle bir tanımlamayabiliriz⁶⁹: Hâkim veya velî tarafından çocuğun veya mahcurun mallarıyla alakalı bütün menfaatlerini korumak ve bu konularla alakalı hukukî muamelelerde onu temsil etmekle yükümlü kılınan kişiye vasi denir. Vasi yalnızca malî konularda yetki sahibidir. Vasi olan kişiye, üzerinde vesâyet hakkı bulunduğu kişinin çıkarlarını gözetme ve mallarını gözetip onları çoğaltma konusunda yetki verilmiştir.⁷⁰ Velâyet veya vesâyet kişinin sefih olarak bâliğ olması ve bülûğundan sonra ortaya çıkması durumuna göre farklılık gösterir şimdi de konuyu bu doğrultuda inceleyelim;

a) Kişinin Sefih Olarak Bâliğ Olması

Hanefiler öncelikli olarak babayı ve ölümünden sonra babanın tayin ettiği vasiyi, vasinin belirlediği vasiyi, iki sahih dedesini,⁷¹ dedenin tayin ettiği vasiyi, vasinin vasisini, hâkimi veya hâkimin belirlediği vasiyi, buradaki sıralama izlenerek, velî olarak belirlemişlerdir.⁷² Bilmen (ö.1971) velî konusunda; “Bir çocuk sefih veya mecnun olarak bâliğ olsa kable'l-bülûğ velisi kim ise yine velisi o'dur”⁷³ şeklinde fukahadan nakilde bulunmaktadır.

Şafîiler, öncelikli olarak babanın daha sonra dedenin, baba ve dede yoksa hâkimin veya idarecinin velî olması gerektiğini ifade etmişlerdir.⁷⁴

Mâlikiler, baba, sonra babanın tayin ettiği vasinin velî olarak belirleneceğini söylemişlerdir.⁷⁵

Hanbelîler, Mâlikilerin dediklerine ek olarak baba vasi belirlememiş-

⁶⁶ Bakara, 2/282.

⁶⁷ Cürçânî, *et-Târifât*, s. 329.

⁶⁸ Çalış, Halit, *İslam Hukukunda Ehliyet Teorisi*, Konya 2004, s. 45.

⁶⁹ Şafîi, *el-Ümm*, VIII, 91; Serahsî, *el-Mebsût*, XXII, 34,253; İbn Emîru Hâc, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Halebî, *et-Takrir ve't-tahbîr fi şerhi t-tahrir*, Beyrut 1403, II, 142; Zeylaî, *Tebyinü'l-hakâik*, VI, 208; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadir*, X, 502.

⁷⁰ Çalış, *Ehliyet Teorisi*, s. 45.

⁷¹ Sahih Dede: Ölen kimse (baba) ile arasında kadın bulunmayan dedeye “Sahih Dede” adı verilmiştir. Babanın babası, babanın babasının babası bu kapsamdadır.

⁷² İbn Abidin, *Reddü'l-muhtâr*, VI, 174.

⁷³ Bilmen, *Hukuk-ı İslamiye ve Istilahat-ı Fikhiyye Kamusu*, VII, 271-280.

⁷⁴ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtâc*, II, 170-174.

⁷⁵ Desûkî, *Haşiye aleş-Şerhi'l-kebir*, III, 293; Haraşî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Ali, *eş-Şerhü'l-kebir alâ Muhtasar Sidi Halîl*, Beyrut ts, V, 294- 300.

se hâkimin belirleyeceği emin bir kişinin velî olması gerektiğini savunmuşlardır.⁷⁶

b) Sefehin Bülûğ ve Rüşd Döneminden Sonra Ortaya Çıkması

Hanefiler, Şafiiler ve Hanbeliler sefeh halinin rüşten sonra belirmesi durumunda velâyetin babaya geçmeyeceğini hâkime veya idareciye geçeceğini söylemişlerdir.⁷⁷

Mâlikiler ise her halükârda babanın, baba ölürse babanın tayin ettiği vasînin velî olacağını dile getirmişlerdir.⁷⁸

Mecelle'de; “Sefih-i mahcûr muâmelatta sağır-i mümeyyiz gibidir. Fakat sefih'in velîsi ancak hâkimdir. Anın üzerinde eb ve ceddinin ve vasîlerinin hakk-ı velâyeti yoktur”⁷⁹ düzenlemesi yer almıştır.

c) Velinin Sorumluluğu

İslâm, sefih kişinin mallarını velî veya vasiye teslim ettikten sonra onu tasarruflarında tamamen serbest bırakmamaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de; “O mallar içinden onlara rızık ayırın, onları giydirin ve onlara tatlı ve işe yarar bir söz söyleyin”⁸⁰ ayeti ile bir sonraki ayette “Büyüyecekler (ve mallarını geri alacaklar) diye israf ederek ve aceleye getirerek mallarını yemeyin. (Velîlerden) kim zengin ise (yetim malından yemeğe) tenezzül etmesin. Kim de fakir ise, aklın ve dinin gereklerine uygun bir biçimde (hizmetinin karşılığı kadar) yesin. Mallarını kendilerine geri verdiğiniz zaman da yanlarında şahit bulundurun.”⁸¹ buyurularak, sefihlerin mallarında velîlerin nasıl tasarrufta bulunacağı zikredilmiştir.

Mâlikiler vasi muhtaç ise, velîsi bulunduğu kişinin mallarıyla ilgilendiği oranda emeğinin karşılığını alabileceği, ancak hiçbir şey almamanın daha iyi olacağı görüşündedirler.⁸² Hanefiler ise velîlerin muhtaç olanlar hariç ücret almalarının caiz olmadığını belirtirler.⁸³

Bu konuyla ilgili olarak İmam Şafiî'den iki görüş nakledilmiştir. Birinci görüş, kişi şayet muhtaç durumda ise velîsi bulunduğu kişinin mallarıyla ilgilendiği oranda emeğinin karşılığını alabileceği şeklindedir. İkinci görüş-

⁷⁶ İbn Kudâme Ebû'l-Ferec, *eş-Şerhü'l-kebir*, III, 163; Sâlihî, *el-İnsâf*, V, 210; Hacavî, *el-İkna'*, II, 223.

⁷⁷ Şirbîni, *Muğni'l-muhtâc*, II, 170-174; Buhûti, *Keşşâfü'l-kınâ'*, III, 435; İbn Abidin, *Reddü'l-muhtâr*, VI, 174.

⁷⁸ Haraşî, *eş-Şerhü'l-kebir alâ Muhtasar Sidi Halîl*, V, 296-297.

⁷⁹ Mecelle, md. 990.

⁸⁰ Nisa, 4/5.

⁸¹ Nisa, 4/6.

⁸² Karâfî, *ez-Zâhîre*, VII, 178.

⁸³ İbn Abidin, *Reddü'l-muhtâr*, VI, 713.

şü ise; harcadığı miktârı borç olarak değerlendirmesi ve elinde imkân olunca borcu ödemesi gerektiği şeklindedir.⁸⁴

Hanbelî fakihler ise bu konuda şöyle demişlerdir: Hâkimden ve hâkimin emininin (vasî) dışında olan velî muhtaç olduğu takdirde sefihın malından yiyebilir. Velî tarafından yaşam nafakası veya ecr-i misil arasında bir tercih yapılacaksa, az olanı tercih edip ihtiyaçlarına harcaması caizdir. Nitekim velî, ihtiyaç sahibi olmasa dahi hâkimin takdir edeceği ücreti mahcunun malından alabilir.⁸⁵ Bize göre en uygun olan görüş de budur, nitekim “Büyüyecekler (ve mallarını geri alacaklar) diye israf ederek ve aceleye getirerek mallarını yemeyin. (Velîlerden) kim zengin ise (yetim malından yemeğe) tenezzül etmesin”⁸⁶ ayetindeki “israf ederek ve aceleye getirerek” ile “tenezzül etmesin” kaydından da bu mana anlaşılmaktadır.

V. SEFEH HALİNİN SONA ERMESİ VE HACRİN KALDIRILMASI

“Yetimleri deneyin. Evlenme çağına (bülûğa) erdiklerinde, eğer reşid olduklarını görürseniz, mallarını kendilerine verin.”⁸⁷ Ayetine istinaden Şafiîler, Hanbelîler, Mâlikîler ve İmameyn; sefeh halinin kalkmasının kişinin rüşdüyle olacağını ifade etmişlerdir.⁸⁸ Ancak sefihın hacrinin kaldırılmasında hâkim kararına ihtiyaç olup olmaması konusunda ihtilaf etmişlerdir.

Şafiîler, Hanbelîler ve Ebû Yusuf (ö.182/798)’a göre sefihın hacri daha önceden hâkim kararıyla gerçekleştirildiğinden bu durumun izalesi de ancak hâkim kararıyla olur.⁸⁹ Mâlikîlere göre ise; baba, sefih olarak bülûğa eren çocuğun hacrini kaldırabilir ama kişinin rüşdünden sonra sefih olması durumunda ise hâkim kararı muhakkak olmalıdır. Çünkü hükmün inşâsı hâkim kararına bağlı olduğundan hükmün kaldırılması da hakim kararıyla olmalıdır.⁹⁰

Hanbelîlerden Ebû’l-Hattab’a (ö.510/1116) göre hacr nasıl hâkim kararı olmaksızın başladıysa hacrin kalkması da hâkim kararı olmaksızın icra

⁸⁴ Mâverdi, *el-Hâvi’l-kebir*, V, 365.

⁸⁵ İbn Kudâme, *el-Kâfi*, II, 106; Haccâvî, Şerefeddin Musa b. Ahmed b. Musa Ebû’n-Necâ, *el-İkna’ fi fihî’l-İmâm Ahmed*, Tahkik: Abdullatif Muhammed Musa es-Sübkî, Beyrut ts, II, 228; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiye ve İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, VII, 280-291.

⁸⁶ Nisa, 4/6.

⁸⁷ Nisa, 4/6.

⁸⁸ Şafiî, *el-Üm*, III, 247; Sahnûn, *el-Müdevvenetü’l-kübrâ*, IV, 72; Serahsî, *el-Mebsût*, XXIV, 140; Kâsânî, *Beda’i’us-Sanâi’*, VII, 170; İbn Kudâme, *el-Kâfi*, IV, 551; Sâlihî, *el-İnsâf*, V, 239; Tâsülî, *el-Behce fi şerhi’t-tuhfe*, II, 482-485.

⁸⁹ İbnü Müflih, Ebû İshâk Burhâneddîn, İbrahim b. Muhammed b. Abdullah b. Muhammed, *el-Mübdî’ şerhü’l-Mukni’*, Riyad 1423/2003, IV, 242; Şirbinî, *Muğni’l-muhtâc*, II, 170; Desûkî, *Haşiye aleş-Şerhi’l-kebir*, II, 161; İbn Abidin, *Reddü’l-muhtâr*, VI, 152.

⁹⁰ Hattâb er-Rüaynî, *Mevâhibü’l-Celîl*, VI, 642-643.

edilir.⁹¹ Mecelle; sefihin reşit olması halinde hacrinin, hakim kararıyla kaldırılacağı şeklinde düzenleme yapmıştır: “Sefih-i mahcûr kesb-i salâh ettikde, hâkim tarafından fekk-i hacr olunur.”⁹² Hacrin hâkim kararıyla kaldırılması toplumun ve hacr altına alınan bireyin korunması açısından önem taşır. Şöyle ki sefih diye nitelendirilen şahsın sefihliğinin ispatı gerekir. Bu da ancak hâkim huzurunda yapılan bir davayla gerçekleştirilir.

VI. SEFEHİN HUKUKİ SONUÇLARI

Hukuki işlemler dairesi içerisinde malî yönü bulunan meseleleri medeni hukuk ve ticaret hukuku, cezai eylemlerini ise ceza hukuku kısımları altında inceleyeceğiz. Ancak Ebû Hanife’ye göre borç ve sefeh, hacr sebebi olmadıgından ve hür, balıg olan kişiler hukuki tasarruftan hacr edilemeyeceğinden ayrıca hacr onların hürriyetine, mükellefliklerine ve insan onuruna aykırı olduğundan dolayı kişilerin bu nedenlerle hiçbir surette kısıtlanmaları sözkonusu değildir.⁹³

1. Medeni Hukuk Alanında

Aile, Borçlar, Eşya ve Miras Hukukunda sefihın etkileri üzerinde durmaya çalışacağız.

a) Aile Hukuku

Bu konu başlığı altında nikâh, nafaka ve talak ve muhalaa incelenecektir.

i. Nikah

Sefihın nikâh velâyetine ve sefihın evliliğine burada değineceğiz.

ia) Sefihın Nikâh Velâyeti

İslam Hukukçuları sefihın nikâh velayeti konusunda değişik fikirlere sahiptirler. Hanefilerden İbn Nüceym (ö. 970/1563), “İmameynin sefihın evlendirme velâyeti konusunda bir ictihadlarını bulamadım görünen o ki sefihın nikâh velâyeti (kölesi için) yoktur”⁹⁴ görüşünü dile getirirken Şafiiler sefihın velayetini kabul etmemişlerdir.⁹⁵ Ancak Nevevî (ö. 676/1277) nikâhın kabulünde velîsinin iznine gerek kalmadan vekil olabileceğini söylemiştir.⁹⁶

⁹¹ İbnü Müflih, *el-Mübdî*, IV, 223.

⁹² *Mecelle*, md. 997.

⁹³ Serahsî, *el-Mebsût*, XXIV, 163-166; Kâsânî, *Bedâi’u’s-sanâi*, VII, 171; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiye ve Istilahat-ı Fikhiyye Kamusu*, VII, 271-280.

⁹⁴ İbn Nüceym, *el-Bahrü’r-râik*, III, 206

⁹⁵ Mînhâcî, *Cevâhiri’l-ukûd*, II, 7

⁹⁶ Nevevî, *el-Mecmû*, XIV, 104

Hanbelîlere göre icab ve kabulde vekil olması caizdir.⁹⁷ Mâlikîlere göre sefih kızını veya cariyesini evlendirirse feshedilir.⁹⁸ Sefihin nikâhta icab ve kabulde vekil olması fikrinin en uygun olduğu kanaatindeyiz. Nitekim yapılan işlem mali bir tasarruf içermemektedir.

ib) Sefihin Evliliği

Sefihin evliliğinin geçerliliğinin velinin iznine tabi olup olmadığı noktasında ihtilaf söz konusudur.

Malikîlere göre sefihin nikahı mevkuf olduğundan velinin onayına bağlı olarak geçerli veya geçersiz olabilir.⁹⁹ Velî nikahın feshine karar verirse eğer duhûl gerçekleşmişse kadına bir kısım mehr verilmek zorundadır.¹⁰⁰

Şafiîler sefihin nikâhının velisinin izniyle olabileceğini aksi taktirde nikâhın bâtil olacağını söylemişlerdir.¹⁰¹ Ebû Hanife (ö.150/767) ve Muhammed b. Hasan'a (ö.189/805) göre mehr-i misl ile sefih evlenirse yapmış olduğu nikah geçerli olup feshe kâbil olmadığı gibi¹⁰² mehr-i mislden fazlası batıldır.¹⁰³ Sefihenin kendi kendini evlendirmesi ise sadece Hanefiler tarafından kabul edilen bir mevzudur.¹⁰⁴ Ancak Muhammed b. Hasan sefihenin nikâhının mevkuf olduğunu velisi onaylarsa geçerlilik kazanacağını belirtir.¹⁰⁵ Bize göre sefihin mehr-i misil fazlasını ödemesi batıl sayılmalı çünkü yaptığı malî tasarrufundan dolayı aldanmış olmaktadır ancak yaptığı nikâhı geçerli kabul edilmelidir.

ii. Nafaka

Sefihin ve ailesinin nafakası sefihin malından velisi tarafından karşılanır. Çünkü bu kendisinin ve akrabalarının hakkıdır. Zaten hacr edilmesinin temelinde, mallarını uygun şekilde ve yerde harcamaması yatmaktadır.¹⁰⁶

Mecelle de bu hüküm şöyle düzenlenmiştir: "Sefih-i mahcurun, gerek kendi ve gerek nafakası üzerine lazım olanlar, kendisinin malından infâk olunurlar."¹⁰⁷

iii. Talâk ve Muhalaa

Ebû Hanîfe ve Muhammed'e göre nikâhın, köle azadının ve boşamanın,

⁹⁷ Sâlihî, *el-İnsâf*, V, 266; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kıma*, V, 62

⁹⁸ Karâfî, *ez-Zâhire*, IV, 245

⁹⁹ Sahnûn, *el-Müdevvenetü'l-kübrâ*, IV, 72

¹⁰⁰ İbn Cüzey, *el-Kavânimü'l-fikhiyye*, I, 32

¹⁰¹ Şirbinî, *Muğni'l Muhtâc*, III, 71

¹⁰² Şeybânî, *el-Hüccetü 'alâ ehli'l-Medîne*, III, 436

¹⁰³ Kâsânî, *Beda'i'ü's-sanâi'*, VII, 171

¹⁰⁴ İbn Abidîn, *Reddü'l-muhtâr*, V, 398-399

¹⁰⁵ Hamevî, *Gamzü 'uyûnü'l-basâir*, III, 173

¹⁰⁶ Mâveridî, *el-Hâvî'l-Kebir*, VI,362; Kâsânî, *age*, VII, 171; Haraşî, *eş-Şerhü'l-kebir*, III, 195; Buhûtî, *Keşşâfü'l Kıma*, III, 442

¹⁰⁷ *Mecelle*, md. 992

ciddisi de şakası da geçerli olduğundan sefihın boşaması geçerlidir.¹⁰⁸ Ancak kadın için belirlenmiş olan mehir, mehr-i misilden fazlaysa sefih kişi eşini, duhûl gerçekleşmeden önce boşarsa mehr-i mislin yarısını öder.¹⁰⁹ Malikiler, Şafîiler ve Hanbelîler de sefihın boşamasının geçerli olduğu kanaatini taşımaktadırlar.¹¹⁰ Muhalaa şeklinde boşanma geçerli olup boşanan kadının sefih olan kocasına ödeyeceği malların tesliminin velisine yapılması gerekmektedir.¹¹¹ Ancak Maverdî (ö.450/1058), muhalaa neticesinde verilecek olan malların sefihe tesliminin de geçerli olacağını, söylemiştir.¹¹² Bize göre sefihın boşamasının yukarıda zikredilen hadise dayanılarak geçerli sayılması, muhalaasının ise bu kişinin malî kaybının olmaması hatta kendi lehine mal artışı kaydedilmesi nedeniyle geçerli sayılması gerekir.

b) Borçlar Hukuku

Burada sefihın, satım akdi, karz, havale ve vekâlete etkisini inceleyeceğiz.

i. Satım Akdi

Cumhura göre sefihın herhangi bir şey satın alması veya birşeyi satması ancak velisinin izniyle olur. Zâten kendisine velî tayin edilmesinin temel nedeni alışverişlerde aldanmasıdır. Ancak Mâlikîler ve İmameyne göre ise sefih kişinin alışverişi mevkuf olup hâkim veya velisinin icazetiyle nafiz olur. Şayet satışı onun lehine görürse icazet verir, aleyhine görürse alışverişi reddeder.¹¹³

Mecelle'de sefihın bey' akdi yapması şu şekilde düzenlenmiştir: “ Nef' ile zarar beyninde dair olan ukûdu, velisinin icâzetine mevkûfen mün'akid olur. Velîsi dahi icâzet verip vermemekte muhayyerdir. Şöyle ki, sagîr hakkında fâideli görürse müciz olur, görmez ise müciz olmaz.”¹¹⁴

ii. Karz

Teberru akdi sayıldığı için sefihın borç vermesi ve alması caiz değildir. Şayet alınan borcu sefih telef ederse tazmin edilmez.¹¹⁵ Ancak Hanefîler sefihın mehr-i misl ödemek için veya nafakası için borç almasını caiz görmüşlerdir.¹¹⁶

¹⁰⁸ Şeybânî, Muhammed b. Hasan, *el-Hüccetü 'alâ ehli'l-Medîne*, I-IV, Beyrut 1403, III, 441.

¹⁰⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, XXIV, 170

¹¹⁰ Sahnûn, *el-Müdevvenetü'l-kübrâ*, IV, 79; Sâlihî, *el-İnsâf*, V, 266; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, II, 170

¹¹¹ İbn Kudâme, *el-Kâfî*, III, 95; Hattâb er-Rüaynî, *Mevâhibü'l-Celîl*, V, 280

¹¹² Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebir*, X, 85

¹¹³ Zeylâi, *Tebytnü'l-hakâik*, V, 181; Hattâb er-Rüaynî, *Mevâhibü'l-Celîl*, VI, 645; İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râik*, VIII, 92; Haraşî, *eş-Şerhü'l-kebir alâ Muhtasar Sidi Halîl*, V, 292; Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî*, X, 415

¹¹⁴ *Mecelle*, md. 967

¹¹⁵ Buhûti, *Keşşâfü'l-kıma*, III, 300; Kalyubî, *Hâşiyetü'l-Kalyubî*, II, 321; Dimyâtî, *İnnetü't-talibin*, III, 62

¹¹⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, XXIV, 172

Mecelle'de bu konu şöyle ele alınmıştır: “Sefih-i mahcur akça istikraz edip de, kendi nafakasına sarf ettikde, eğer kadr-i ma'ruf olarak sarf etmiş ise, hâkim ol akçeyi anın malından te'diyye eyler. Ve eğer fazla sarf etmiş ise, hâkim nafakası mikdarını mahsûb edip fazlasını ibtâl eyler.”¹¹⁷

Cumhur fukahaya göre sefihın borç konusunda ikrarı kabul edilmez, çünkü sefihın mali konularda tasarrufları geçersizdir. Ancak Şafilere göre hacri kaldırıldığı zaman borcu ödemesi gerekir.¹¹⁸ *Mecelle'de*: “Sefih-i mahcûrun, âhara deyn ikrarı mutlaka sahih olmaz. Yani gerek vakt-i hacrda mevcut ve gerek bade'l-hacr hâdis olan emvâli hakkında ikrârının tesiri olmaz”¹¹⁹ denmiştir.

iii) Havale

Sefihın muhîl olması hiçbir surette caiz değildir. Ancak muhâlun aleyh olması meselesinde iki görüş vardır: Mâlikîler, Şafiîler ve Hanbelîler sefih kişinin muhâlun aleyh olabileceği ve bu durumda borcunu velîsinin ödemesi gerektiğini savunmuşlardır. İmameyn ve Şafiîlerden bir görüşe göre sefih hiçbir şekilde muhâlun aleyh olamaz.¹²⁰ İslam Hukukçuları sefihın kefaletinin caiz olmadığı konusunda ittifak etmişlerdir.¹²¹ Sefihın hiçbir surette muhîl ve muhâlun aleyh olmaması gerekmektedir. Nitekim sefih kişi malî konularda karar verebilme yetisine malik olmadığı için hacr altına alınmaktadır. Bunun için kendi aleyhine olan bu gibi kararları kendi başına alma yeterliliğini haiz değildir.

iv) Vekâlet

Malikîler ve Şafiîler tasarruf ehliyetinin mevcut olmaması nedeniyle sefihın vekâletinin caiz olmadığını dile getirmektedirler.¹²² Hanbelîler ise tasarruflarının caiz olmadığı muamelelerde vekil olamayacağını ancak tasarruflarının mümkün olduğu işlemlerde vekil olabileceğini belirtmektedirler.¹²³ Burada sefihın tasarruflarının geçerli olacağı konularda vekaletinin mümkün olması maslahata ve makasid-ı şeriaya en uygun olanıdır. Nitekim sefihın malî tasarruflarda bulunma yetkisinin alınmasının altında yatan gaye bu şahsı ve ailesini malî anlamda koruma altına almaktır. Böylelikle hem kendine hem de kendi çevresine bulunduğu tasarruflar nedeniyle zarar vermemiş olacaktır.

¹¹⁷ *Mecelle*, md. 997

¹¹⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, XXIV, 177; Karafî, *ez-Zahire*, X, 62; Şirbinî, *Muğni'l-muhtâc*, II, 172; Buhûti, *Keşşâfü'l-kıma'*, III, 443

¹¹⁹ *Mecelle*, md. 994

¹²⁰ İbn Kudâme, *el-Muğni*, IV, 505; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadir*, V, 444; Sâlihî, *el-İnsâf*, V, 227; Şirbinî, *age*, II, 149

¹²¹ Haccâvî, *el-İkna'*, II, 177; Desûkî, *Haşiye ale's-Şerhi'l-kebir*, III, 330

¹²² Nevevî, *el-Mecmû'*, XIV, 104; Desûkî, *age*, III, 387

¹²³ İbn Kudâme, *el-Kâfi*, II, 136

c) Eşya Hukuku

Sefihin karşılıksız hibe yapması kesinlikle geçersizdir. Çünkü sefihin teberra yapma yetkisi yoktur. Yalnız kendisine karşılıksız hibe yapılabilir.¹²⁴ Bu konu *Mecellede* şöyle düzenlenmiştir: “Sefih-i mahcûr muâmelâtta sagîr-i mümeyyiz gibidir”¹²⁵ denmiş olup “Sagîr-i mümeyyiz kabul-i hibe ve hediye gibi, hakkında nef’-i mahz olan tasarrufu, velisinin izn ve icâzeti olmasa bile, muteberdir. Ve âhara bir şey hibe etmek gibi, hakkında zarar-ı mahz olan tasarrufu, velisinin izn ve icâzeti olsa bile muteber olmaz.”¹²⁶

d) Miras Hukuku

Sefihe vasiyet edilmesinde hukuki açıdan herhangi bir mani bulunmama ile birlikte sefihin vasiyeti kabulünün sahih mi batıl mı olacağı konusu tartışmalıdır. Şafîiler vasiyeti kabul etmesinin geçerli olmadığını söylemişlerdir.¹²⁷

Sefihin vasiyeti malvarlığının üçte birini geçmediği taktirde caizdir. Ancak Malikîler ve Hanefîler vasiyetin geçerlilik kazanabilmesi için yapılan vasiyetin hayra yönelik olmasını şart koşmuşlardır.¹²⁸ Sefihin vasiyetinin ancak velî veya vasîsinin iznine bağlanması onun mallarını beyhude yere harcamasının önüne geçilmesini temin edecektir.

2. Ticaret Hukuku Alanında

Kişinin şirket ortağı olabilmesi için akıllı, baliğ olması ve kısıtlı olmaması gerekmektedir. Nitekim şirket ortağı alım-satım yapmak zorundadır ancak sefih alım-satım konusunda tek başına yetkili değildir. Bunun için sefihin şirket ortağı olması caiz değildir.¹²⁹

3. Ceza Hukuku Alanında

Sefihin yapmış olduğu suçlarda had ve kisası gerektiren suç işlemişse ceza uygulanır. Çünkü mali tasarruflardan men edilmiş olup diğer tasarruflarında reşid gibidir. Gasbettiği malı tazmin etmekle mükellef olur. Had ve kisasla ilgili ikrarları geçerli olur. Tazminat gerektiren ikrarları geçersizdir.

¹²⁴ Sahnûn, *el-Müdevvenetü'l-kübrâ*, IV, 406; Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebir*, VIII, 17; Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi*, VII, 171; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kınâ*, IV, 303

¹²⁵ *Mecelle*, md. 990

¹²⁶ *Mecelle*, md. 967

¹²⁷ Tesûlî, *el-Behce fi şerhi't-Tuhfe*, I, 321

¹²⁸ Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi*, VII, 171; Serahsî, *el-Mebsût*, XXIV, 167; Tâsûlî, *age*, II, 512; Köse, “*Rüşd*”, DİA, XXXV, 298

¹²⁹ İbn Kudâme, *el-Kâfi*, IV, 598; Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, III, 15; Şirbinî, *Muğni'l-muhtâc*, II, 213; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kınâ*, III, 542

Hata ile yaralanma, bir uzvunun kesilmesi veya sakatlanması durumunda sefih kişi alacağı diyetten vazgeçemez.¹³⁰

SONUÇ

Sefihlik, ergenlik ve yaş durumuna göre kişinin sefih olarak bâliğ olması veya sefih bülûğ ve rüşd döneminden sonra ortaya çıkması şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Sefih, harcamalardaki tedbirsizlik halidir. Bu hal, kişiyi malını anlamsız ve amaçsız bir şekilde harcamaya, mâlî tasarruflarında aldanmaya ve kâr-zarar ilişkisi kurmamaya sevk etmektedir. Akıl noksanlığı olmamakla beraber böyle bir kusur, kişinin kısıtlanmasına sebep olacaktır. İslam hukukçularının çoğunluğu, sefih olarak bülûğa eren kişilere reşid oldukları bilene kadar mallarının teslim edilmeyeceğini ve bu kişilerin hacr altına alınmaları gerektiğini söylerler. Ancak Ebû Hanife bu kişilerin 25 yaşından sonra mallarının kendilerine verileceğini ve hiçbir şekilde hacredilmemesi gerektiğini ifade eder. Sefih bülûğ ve rüşd döneminden sonra ortaya çıkması durumunda yine Ebû Hanife, Züfer ve İbn Hazm'ın dışındaki cumhur fakaha sefih hacredilmesi yönünde görüş bildirir.

Kişinin mallarını yönetirken akıl prensiplerine göre hareket etmemesi nedeniyle hacredilmesi kuralının işletilmesi yönünde kanaat taşımaktayız. Toplum ve bireylerin korunması açısından bu konu önem arz etmektedir. Nitekim sefih mallarını idare edememesi, hem ailesine hem de topluma yük olması anlamına gelmektedir.

Mahcur sefih; namaz, oruç, hac ve zekât gibi ibadetlerin hepsiyle mükellef olup mal ile yapılan ibadetlerde nafakası emin bir kişiye teslim edilmesi ve o kişi tarafından karşılanmalıdır. Sefih nikâhı da boşaması da geçerli olmalıdır. Sefih nesep ikrârı geçerli sayılmalıdır. Sefih ve ailesinin nafakası sefih malından velîsi tarafından karşılanmalıdır.

Sefih herhangi bir şey satın alması veya bir şeyi satması ancak velîsinin izniyle veya icazetiyle olmalıdır. Zâten kendisine velî tayin edilmesinin temel nedeni de alışverişlerde aldanmasıdır. Borç bir nevi teberru sayıldığı için sefih borç vermesi ve malını iyi yönetemediği ve aldanabileceği ihtimali göz önüne alınarak borç alması caiz değildir. Yine aynı şekilde aleyhine olan borç ikrârı vb. işlemleri de hiçbir şekilde geçerli değildir. Sefih hiçbir şekilde muhîl olması da muhâlun aleyh olması da mümkün değildir. Sefih karşılıksız hi-

¹³⁰ İbn Kudâme, *age*, II, 106-110; Kâsânî, *Bedâi'ü's-sanâi'*, VII, 171; Şirbinî, *age*, II, 172

be yapması kesinlikle geçersizdir. Çünkü sefihin teberru yapma yetkisi yoktur. Yalnız kendisinin tamamen lehine olan karşılıksız hibe vb. işlemleri kabul etmesi mümkündür. Sefih kimse, bir vasiyette bulunursa, bu vasiyeti malının üçte biri kadar olursa geçerlidir. Üçte birini geçtiği takdirde geçersizdir.

Kişinin şirket ortağı olabilmesi için akıllı, baliğ olması ve kısıtlı olmaması şarttır. Bunun için sefihin şirket ortağı olması caiz değildir. Tasarruf ehliyetinin mevcut olmaması nedeniyle sefihin vekâleti caiz olmaz. Sefih had ve kısası gerektiren suç işlemişse ceza uygulanır. Çünkü malî tasarruflardan men edilmişse de diğer tasarruflarında reşid gibidir. Gasp ettiği malı tazmin etmekle mükellef olur. Had ve kısasla ilgili ikrarları geçerli olur. Tazminat gerektiren ikrarları geçersizdir.

Kuralları itibariyle İslam hukuku daima toplumu ve toplumun içindeki bireyleri teker teker koruma altına almıştır. Normlarını koyarken hiçbir bireyin zarar görmemesini ilke olarak yerleştiren İslam hukuku, kişiyi de toplumu da koruma altına almıştır. Bu sayede toplum bütünlüğü sağlanmış, toplumda doğabilecek fitne ve fesatların önüne set çekilmiştir.

Sefeh durumu da bu düzenlemelerin en önemlilerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim bu düzenlemeyle birlikte hem sefih olan kişi hem de ailesi koruma altına alınmış, bu düzenlemeler sayesinde sefihin topluma yük olmasının önüne geçilmiştir.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel (ö.241/855), *Müsned, Thk*: Şuayb el Arnavuti, I-L, yy, 1420/1999.
- Albânî, Muhammed Nasreddin, *İrvâü'l-ğalil fi tâhrici ehâdisi Menâri's-sebil*, I-VIII, Beyrut 1405/1985.
- Apaydın, H.Yunus, "Hacr", *DİA*, XIV, 513-517, İstanbul 1996.
- Beyhâkî, Ebûbekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali (ö. 458/1066), *es-Sünenü'l-Kübrâ*, (Thc. Muhammed Abdulkadir Ata), Mekke 1414/1994.
- Bilmen, Ömer Nasuhi (ö.1971), *Hukuk-ı İslamiyye ve Istılâhatı Fıkhiyye Kamusu*, I-VIII, Bilmen Yayınları, İstanbul 1967.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail b. İbrahim (ö.256/869), *Sâhîhu'l-Buhâri*, (thk. Mustafa Dîb el-Buğa), Beyrut 1407/1987.
- Buhûtî, Mansûr b. Yûnus b. Salâhiddîn (ö.1051/1641), *Keşşâfü'l-kınâ' 'an metni'l-İknâ'*, I-VI, Beyrut 1402.
- Cürcanî, Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Ali es-Seyyid eş-Şerîf el-Hanefî (ö.816/1413), *et-Ta'rifât*, Beyrut 1405.
- Çeker, Orhan, *İslam Hukukunda Akitler*, İstanbul 2006.
- Çalış, Halit, *İslam Hukukunda Ehliyet Teorisi*, Konya 2004.

- Desûkî, Şemsüddîn Ebü Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Arafe (ö.1230/1815), *Haşiye aleş-Şerhi'l-kebîr*, I-IV, Beyrut ts.
- Dimyâtî, Ebubekr b. Muhammed (ö. 1302/1884), *İ'ânetü't-talibîn*, yy ts.
- İbnü Müflih Ebü İshâk, Burhâneddîn, İbrahim b. Muhammed b. Abdullah b. Muhammed (ö.884/1479), *el-Mübdi' şerhü'l-Mukni'*, Riyad 1423/2003.
- Ebü Zehre, Muhammed (ö.1974), *İslam Hukuku Metodolojisi Fıkıh Usûlü*, trc. Abdulkadir Şener, Fecr Yayınları, Ankara 2009.
- Feyyûmî, Ahmed b. Muhammed Ebü'l Abbâs Hatibüddehşe Ahmed b. Muhammed b. Ali el-Hamevî (ö.770/1368-69), *el-Misbâhü'l-münir fi garibiş-şerhi'l-kebîr li'r-Râfi'*, I-II, Beyrut ts.
- Fîrûzâbâdî, Ebü't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb b. Muhammed (ö.817/1415), *el-Kâmûsü'l-muhît*, Beyrut 1406/ 1986.
- Hacâvî, Şerefeddin Musa b. Ahmed b. Musa Ebü'n-Necâ (ö.960/1552), *el-İkna' fi fikhil-İmâm Ahmed*, Tahkik: Abdullatif muhammed Musa es-Sübkî, Beyrut ts.
- Haraşî, Ebü Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Ali (ö.1101/1690), *eş-Şerhü'l-kebîr alâ Muhtasar Sîdî Halîl*, Beyrut ts.
- Hattâb er-Rüaynî, Şemseddîn Ebü Abdillâh Muhammed b. Muhammed b. Abdurrahmân et-Tarablûsî el-Mağribî (ö.954/1446), *Mevâhibü'l-Celîl lişerhi Muhtasarü'l-Halîl*, (Tahkik: Zekeriya Amîrât), yy 1423/2003.
- İbn Abidîn, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dimaşkî (ö.1252/1836), *Reddü'l-muhtâr ale'd-Dürri'l-muhtâr*, I-VIII, Beyrut 1421/2000.
- İbn Emîru Hâc, Ebü Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Halebî (ö.879/1474), *et-Takrir ve't-tahbîr fi şerhi t-tahrîr*, Beyrut 1403.
- İbn Fâris, (ö.395/1004), *Mu'cemü mekâyisi'l-luğa*, (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), I-VI, Kahire 1399/1979.
- İbn Hazm, Ebü Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî (ö.456/1064), *el-Muhallâ*, Beyrut ts.
- İbnü'l-Hümâm, Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd es-Sivâsî el-İskenderî (ö.861/1457), *Fethu'l-kadîr li'l-âcizi'l-fakîr*, I-X, Kahire 1970.
- İbn Kudâme, Ebü Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâlî el-Makdisî (ö.620/1223), *el-Muğni'*, Beyrut 1405.
- _____, *el-Kaîfi fi Fıkh Ahmed b. Hanbel*, I-IV, yy ts.
- İbn Kudâme Ebü'l-Ferec, Şemsüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Ahmed el-Makdisî (ö.682/1283), *eş-Şerhu'l-kebîr*, I-XIV, Beyrut 1393/1973.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî (ö.711/1311), *Lisânü'l-Arab*, I-XV, Beyrut 1994.
- İbn Melek (ö.821/1418), *Şerhu Menâri'l-envâr*, İstanbul 1319.
- İbn Nüceym, Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed el-Misrî (ö.970/1563), *el-Bahrü'r-râik şerhü Kenzü'd-dekâ'ik*, I-VIII, Beyrut ts.

- Kalyûbî, Ebû'l-Abbâs Şihabüddîn Ahmed b. Ahmed b. Selâme (ö.1069/1659), *Hâşiyetü'l-Kalyûbî 'alâ Şerhi'lMahallî 'ale'l-Minhâc*, I-IV, Beyrut 1414/1998.
- Kâsânî, Alâaddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd (ö.587/1191), *Bedâ'ü's-sânâi' fî tertîbî's-şerâi'*, I-VII, Beyrût 1406/1986.
- Mâverdi, Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb el-Basrî (ö.450/1058), *el-Hâvi'l-kebîr*, I-XVIII, Beyrut 1414/1994.
- Merisî, Ebû'l Hasan Ali b. İsmail b. Seyyidihî'l Merisî (ö.458/1065), *el-Muhkem ve'l muhiti'l-a'zam*, (thk. Abdülhamit Hindâvî), I-XI, Beyrut 2000.
- Mevsilî, Abdullah b. Mahmûd Ebü'l-Fazl Mecdüddîn Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd (ö. 683/1284), *el-İhtiyâr li-ta'lîlî'l-muhtar*, (nşr Ali Abdülhamîd Ebü'l-Hayr/M. Vehbî Süleyman), Beyrut 1419/1998.
- Nevevî, Ebû Zekeriyya Muhyiddin Yahya b. Şeref (ö.676/1277), *el-Mecmû' Şerhü'l-Mühezzeb*, I-XX, yy ts.
- San'ânî, Muhammed b. İsmail el- Emîr el- Kehlânî (ö.1182/1768), *Sübülü's-selâm*, yy 1379/ 1960.
- Serahsî, Şemsüleimme (ö.483/1091), *el-Mebcut*, I-XXX, Beyrut 1421/2000.
- Suyûtî, Celâluddin Abdurrahman b. Ebî Bekr (ö. 911 / 1505), *el-Eşbâh ve'n-nezâtr* (Tahkik; Muhammed el-Mu'tasim Billâh) Beyrut, 1417/1996; Kahire, 1959.
- Şabân, Zekiyyüddin, *İslam Hukuk İminin Esasları (Usûlü'l-Fıkh)*, çev., İbrahim Kâfi Dönmez, Ankara 2009.
- Salihî, Alâuddin Ebû'l-Hasan Ali b. Süleymân ed-Dımeşkî (ö.885/1745), *el-İnsâf fi mar'ifeti'r-râcihi mine'l-hilâf*, Beyrut 1419.
- Şafîî, Muhammed b. İdris (ö.204/820), *el-Üm*, Beyrut 1393.
- Şener, Abdulkadir, “ *İslam Hukukunda Hacr*”, AÜİFD, XXI, 1975; XXI, 1978.
- Şeybânî, Muhammed b. Hasan (ö.189/805), *el-Hüccetü 'alâ ehli'l-Medîne*, I-IV, Beyrut 1403.
- Şirâzî (ö.476/1083), *el-Mühezzeb fi fikhi's-Şafîi*, I-II, Beyrut ts.
- Şirbînî, Muhammed b. Ahmed el- Hâtîb (ö.977/1569), *Muğni'l-muhtâc*, I- IV, Beyrut ts.
- Tahavî, Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed b. Seleme b. Abdülmelik b. Seleme el-Ezdî (ö.321/933), *Şerhü Müşkili'l-âsâr*, I-XVI, yy 1415/1994.
- Tâsülî, Ebû'l-Hasan Ali b. Abdisselâm (ö.1258 / 1842), *el-Behce fi Şerhi't-tuhfe*, I-II, Beyrut 1418/1998.
- Zebidî, Muhammed b. Muhammed b. Abdurrezzak el Hüseyinî el-Mürtedâ (ö.1182/1715), *Tâcu'l-arûs min cevâhiri'l-kâmus*, Dârü'l-Hidâye, I-XL, yy ts.
- Zeydân, Abdülkerim, *el-Veciz fi Usûli'l-Fıkh*, Bağdat 1973.
- Zeydân, Abdülkerim, *el-Medhâl li Dirâseti's-Şeriatî'l-İslâmiyye*, Beyrut 1423.
- Zeylâî, Fahrüddîn Osman b. Ali (ö.743/1342), *Tebyînü'l-hakâik şerhu Kenzü'd-dekâik*, I-VI, Beyrut 1313.